

Голові спеціалізованої вченої ради
К 35.874.03 у Львівському державному
університеті безпеки життєдіяльності

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора,
дійсного члена НАПН України Гуревича Романа Семеновича
про дисертаційну роботу Зельман Лесі Несторівни
«Підготовка кваліфікованих робітників сфери обслуговування у
професійно-технічних навчальних закладах України
(1969 р. – початок ХХІ століття)» на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Сучасний ринок праці вимагає висококваліфікованих робітників для різних галузей економіки, господарства країни і служб сервісу. Оскільки сферою обслуговування користується практично все населення, якісній професійній підготовці фахівців для неї має приділятися особлива увага.

Професійно-технічні навчальні заклади сфери обслуговування мають значний досвід підготовки кваліфікованих робітників, який, безумовно, доцільно використовувати в реаліях сьогодення.

Історія розвитку професійної підготовки фахівців у професійно-технічних навчальних закладах висвітлена в дослідженнях українських і закордонних науковців, із якими, судячи зі списку використаних джерел, дисертант ознайомена ретельно.

На основі вивчення літератури та сучасного стану професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування Л. Н. Зельман з'ясувала невідповідність між запитами суспільства до кваліфікованих робітників сфери обслуговування і рівнем їх професійної підготовки, що провокує низку виокремлених нею суперечностей, які й визначають актуальність теми дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження пов'язане з планами науково-дослідної роботи Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України з теми «Формування професійних якостей майбутніх кваліфікованих робітників в умовах техніко-технологічних змін» (державна реєстрація № 0113U001274) та Інституту професійно-технічної освіти НАПН України з теми «Проектування системи консультування з професійної кар'єри учнів професійно-технічних навчальних закладів» (державна реєстрація № 0116U003567). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 11 від 26 грудня 2012 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 23 квітня 2013 р.).

У дисертаційному дослідженні досить чітко і логічно сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методологічну, нормативну і

джерельну базу дослідження. Теоретичним підґрунтям роботи є матеріали з проблеми професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування, опубліковані в наукових монографіях, збірниках наукових праць і періодичних виданнях, архівні джерела, довідкові видання, нормативно-правові документи, навчальна документація, дисертаційні дослідження.

Для досягнення мети наукового пошуку автор використала комплекс методів дослідження, серед яких теоретичні й емпіричні методи, табличні методи опрацювання й аналізу отриманих даних. Дослідження здійснювалося впродовж 2013–2017 рр.

Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Кожен розділ містить висновки до розділу. Список використаних джерел налічує 319 найменувань, із них 21 архівне, 5 – іноземними мовами. Обрана структура роботи, її змістове й інформаційне наповнення дають підстави вважати її логічно завершеним і цілісним науковим дослідженням.

У вступі дисертантом обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, сформульовано завдання, об'єкт і предмет дослідження, описано методи, нормативну і джерельну базу дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, представлено відомості про впровадження й апробацію основних наукових положень, наведено відомості про публікації, структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ – «Теоретико-методологічні й історико-педагогічні засади професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування» – присвячений визначенню основних методологічних підходів (системний, синергетичний, історико-компаративістський, аксіологічний, парадигмальний, модернізаційний, соціально-педагогічний і формаційно-цивілізаційний) і принципів (об'єктивності, єдності логічного й історичного, науковості, фундаментальності, цілісності, системності, єдності теорії та практики, етичності, руху від опису до пояснення) дослідження проблеми професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування у ПТНЗ України в 1969 р. – на початку ХХІ ст.; розглянуто сутність і уточнено зміст базових понять («кваліфікований робітник», «кваліфікований робітник сфери обслуговування», «професійна освіта», «професійна підготовка», «професійно-технічний навчальний заклад», «сфера обслуговування» та ін.); з'ясовано соціально-економічні та суспільно-політичні умови професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування досліджуваного періоду; виокремлено основні етапи розвитку професійно-технічної освіти в Україні (радянський (1969–1991 рр.), який охоплює: 1969–1975 рр., 1976–1983 рр., 1984–1990 рр.; етап незалежної України (1991 р. – до сьогодні), який охоплює: 1991–1997 рр., 1998 р. – до сьогодні).

У другому розділі – «Основні тенденції професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування в Україні (1969 р. – початок ХХІ ст.)» – у хронологічній послідовності за визначеною періодизацією проаналізовано архівні джерела та нормативно-правові документи, які регламентували професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування в навчальних закладах України та діяльність ПТНЗ цього профілю на різних етапах розвитку (з 1969 р.

до 1991 р. та в період незалежності); виявлено основні тенденції професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування в Україні досліджуваних періодів.

До позитивних тенденцій радянського етапу віднесено: належну організацію профорієнтаційної роботи; безкоштовність професійної освіти, підвищення кваліфікації, працевлаштування випускників ПТНЗ; взаємовигідну співпрацю професійно-технічних навчальних закладів із підприємствами; модернізацію й автоматизацію майстерень ПТНЗ відповідно до розвитку виробництва. У період незалежності відбулося суттєве зростання уваги до підготовки фахівців сфери обслуговування, впроваджені нові й інтегровані професії; на державному рівні прийняті важливі нормативно-правові документи, які регламентують діяльність професійно-технічних навчальних закладів і визначають професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування (Закони України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», Державний перелік професій з підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ, Класифікатор професій, Державні стандарти професійно-технічної освіти з конкретних професій та ін.).

Виявлено такі негативні тенденції: недостатня увага підготовці фахівців сфери обслуговування, а також загальні труднощі системи професійно-технічної освіти в радянські часи, оскільки розвиток ПТНЗ сфери обслуговування був невід'ємним від функціонування всієї системи, якій були притаманні жорстка централізація діяльності професійно-технічних навчальних закладів; надмірна політизація й ідеологізація змісту освітнього процесу; зменшення кількості навчальних закладів і учнів із середини 80-х рр.; скорочення державного замовлення на фахівців професійно-технічної освіти з настанням незалежності; застаріла матеріально-технічна база та недосконале нормативно-правове забезпечення на початку ХХ ст. і загострення проблеми фінансування ПТНЗ після переведення фінансування закладів профтехосвіти на місцевий бюджет в останні роки.

У третьому розділі – «Сучасний стан і шляхи вдосконалення підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування в професійно-технічних навчальних закладах» – проаналізовано основні нормативно-правові документи, згідно з якими відбувається професійна підготовка кваліфікованих робітників сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах у сучасних соціально-економічних умовах; розглянуто інноваційні педагогічні й інформаційно-комунікаційні технології, які використовуються у професійно-технічних навчальних закладах сфери обслуговування; запропоновано можливі шляхи вдосконалення професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування у ПТНЗ.

Л. Н. Зельман визначила й обґрунтувала такі основні шляхи вдосконалення професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування: прийняття нового Закону «Про професійну (професійно-технічну) освіту»; вдосконалення нормативно-правового та науково-методичного забезпечення; постійне неперервне підвищення кваліфікації та перепідготовка педагогічного колективу; підтримка співпраці навчальних закладів із підприємствами (соціальне партнерство, міжнародне співробітництво); упровадження в навчально-виховний процес інноваційних

педагогічних технологій, у тому числі ІКТ; розвиток комунікативних здібностей учасників навчально-виховного процесу; використання ідей кращого педагогічного досвіду минулого в навчанні педагогів професійної освіти, зокрема посилення профорієнтаційної роботи, регуляція державного замовлення на підготовку робітників, взаємовигідна організація виробничого навчання та проходження практики на провідних виробництвах галузі, в тому числі за кордоном, та гарантоване працевлаштування, які здійснюються на державному рівні за активної участі регіональних органів влади.

Аналіз дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що вона має наукову новизну, зокрема автором уперше виявлено тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування у ПТНЗ України у 1969 р. – на початку ХХІ ст. з урахуванням соціально-економічних і суспільно-політичних умов і обґрунтовано шляхи вдосконалення професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах; уточнено сутність базових понять дослідження; уточнено і доповнено періодизацію розвитку професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в Україні у 1969 р. – на початку ХХІ ст.; подальшого розвитку набули положення щодо використання в процесі професійної підготовки кваліфікованих робітників кращого педагогічного досвіду минулого; уведено в науковий обіг нові історичні факти, пов'язані з професійною підготовкою майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування у ПТНЗ України у 1969 р. – на початку ХХІ ст.

Дисертаційне дослідження має практичне значення. Здійснивши ґрунтовний аналіз умов розвитку системи професійно-технічної освіти України на різних історичних етапах, дисертант розробила навчально-методичний комплекс для підвищення кваліфікації викладачів ПТНЗ сфери обслуговування, зокрема спецкурс «Підготовка майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах України (1969 р. – початок ХХІ ст.)» і методичні рекомендації «Удосконалення професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування», які дозволять ураховувати позитивні та негативні тенденції та використовувати кращі ідеї перевіреного часом педагогічного досвіду для модернізації системи професійної підготовки виробничого персоналу в сучасних умовах.

Результати наукової роботи впроваджені у професійно-технічних навчальних закладах і наукових установах (довідки про впровадження Відокремленого структурного підрозділу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Львівський навчально-науковий центр професійної освіти», Навчально-методичних центрів професійно-технічної освіти у Волинській, Львівській і Рівненській областях; Нововолинського вищого професійного училища № 1).

Результати роботи належним чином апробовані шляхом участі автора в 16 міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях. Дисертантом за темою дослідження опубліковано 19 одноосібних наукових праць, у тому числі в зарубіжних виданнях.

Доцільно також відзначити, що автореферат дисертації відповідає вимогам АК МОН України та досить повно відображає структуру, основні

положення, результати і висновки дисертаційної роботи. Загалом дисертація Зельман Лесі Несторівни заслуговує на позитивну оцінку. Водночас ми вважаємо за доцільне висловити декілька зауважень і побажань дискусійного характеру:

1. У дисертаційному дослідженні у п. 1.1 ґрунтовно виписано основні методологічні підходи і принципи дослідження проблеми професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування у ПТНЗ України в 1969 р. – на початку ХХІ ст., однак у тексті роботи доцільно було вказати, як вони застосовувалися щодо реалізації завдань дослідження.

2. У дисертаційному дослідженні варто було передбачити пункт, у якому проаналізувати зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування.

3. Описуючи основні тенденції розвитку професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування у ПТНЗ України, варто було проілюструвати викладений матеріал більшою кількістю професій (у роботі згадуються професії «Агент з організації туризму», «Майстер ресторанного обслуговування», «Офіціант», «Кухар»).

4. Доцільно було також висвітлити результати апробації розробленого дисертантом навчально-методичного комплексу для підвищення кваліфікації викладачів ПТНЗ сфери обслуговування, зокрема спецкурсу «Підготовка майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах України (1969 р. – поч. ХХІ ст.)» та методичних рекомендацій «Удосконалення професійної підготовки кваліфікованих робітників сфери обслуговування».

5. Варто було підсилити практичне значення роботи шляхом конкретизації пропозицій щодо використання історичного досвіду реформування профтехосвіти в сучасних умовах.

6. Доцільно було б більш рельєфно висвітлити можливості соціального партнерства в контексті вдосконалення системи професійно-технічної освіти.

7. Схвалюючи в цілому висновок автора роботи щодо позитивного досвіду організації профорієнтаційної роботи в досліджуваній період, пропонуємо детальніше виписати причини існуючих проблем у реалізації цього важливого завдання.

8. Удосконаленню дисертаційного дослідження сприяло би яскравіше відображення специфіки сфери обслуговування. Варто також було з'ясувати, чому її менше торкнулася криза у контексті світових тенденцій суспільно-економічного розвитку.

9. У першому розділі можна було чіткіше виписати авторські формулювання ключових понять дослідження.

10. Дисертація в цілому оформлена правильно, однак є зауваження щодо оформлення таблиць, зокрема що стосується міжрядкових інтервалів.

Зауважимо, що зазначені нами зауваження і побажання не знижують актуальності, теоретичної та практичної цінності даного дисертаційного дослідження.

Уважаємо, що дисертація Зельман Лесі Несторівни «Підготовка кваліфікованих робітників сфери обслуговування у професійно-технічних

навчальних закладах України (1969 р. – початок ХХІ століття)» є завершеним, цілісним, самостійно виконаним дослідженням обраної теми. Реалізація основних положень дослідження Зельман Л. Н. спрямована на вдосконалення наявної педагогічної практики професійної підготовки майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Основні положення, представлені в авторефераті, ідентичні змісту дисертації.

Враховуючи актуальність, новизну, значущість результатів дослідження для теорії та методики професійної освіти, дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, зокрема пунктам 9, 11, 12 і 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), а її автор – Зельман Леся Несторівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Р. С. Гуревич, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

